

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

У статті розкрито особливості естетичного виховання у хореографічному колективі, з'ясовано його значення у процесі хореографічного навчання.

Ключові слова: естетичне виховання, виховний процес, хореографічний колектив.

В статье раскрыты особенности эстетического воспитания в хореографическом коллективе, определено его значение в процессе хореографического обучения.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, воспитательный процесс, хореографический коллектив.

In the article the features of the aesthetic education of the dance team, determined by its value in the process of learning choreography.

Keywords: aesthetic education, educational process, dance team.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальними питаннями сьогодення є проблеми, пов'язані з естетичним вихованням і розвитком естетичної культури підростаючого покоління. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення молодого людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. Спрямування вітчизняної освіти на всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, на формування її духовних смаків, ідеалів і розвиток художньо-творчих здібностей визначено Національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання й естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості, зокрема засобами мистецтва.

Спрямовуючи свій погляд на глобальні реалії третього тисячоліття – наднаціональний віртуальний простір, потужні інформаційні потоки, тотальну технізацію слід визнати, що вони, змінюючи людську життєдіяльність, не здатні замінити всеосяжного впливу мистецтва на формування особистості

дитини, становлення її індивідуальності, розвиток почуттів, реалізацію обдарованості, мистецьких здібностей тощо.

Хореографічне мистецтво здатне задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву й емоційні реакції дитини. Хореографія, котра спирається на музично-організовані, умовні, образно-виразні рухи людського тіла, сприяє формуванню емоційної сфери особистості, втіленню в танцювальних рухах особливостей її характеру, формуванню духовних цінностей.

Завдання педагога-хореографа полягає в тому, щоб невпинно підвищувати хореографічну культуру дітей, знайомлячи їх із кращими зразками танцювального мистецтва, з життям і діяльністю провідних хореографів і композиторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес естетичного виховання підростаючого покоління шляхом залучення до мистецтва досліджували видатні педагоги А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Значним досягненням у розробку теорії естетичного виховання є праці вчених та педагогів О. Бурова, В. Вансаалова, Л. Воловича, Є. Квятковського, М. Лайзерова, О. Семашко, В. Скатерщикова, В. Шестакової.

Питання методики хореографічної роботи як засобу естетичного виховання дітей у позашкільних освітніх закладах розглядаються у працях Г. Березової, Л. Бондаренко, В. Волчукової, Б. Колногузенка, А. Тараканової та ін. Окремі дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених Т. Баришнікової, А. Ваганової, К. Василенка, А. Гуменюка та ін., висвітлюють ефективність провідних методик хореографічного виховання, розрахованих на дітей, які мають спеціальні хореографічні й художні здібності.

Отже, питання естетичного виховання засобами танцювального мистецтва в умовах діяльності аматорського хореографічного колективу потребують окремого дослідження.

Виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми. Попри те, що в мистецьких навчальних закладах організація естетичного виховання засобами танцювального мистецтва чітко сформована і систематизована, постає потреба пристосування цієї системи до умов аматорського творчого об'єднання. В роботі керівника хореографічного колективу позашкільного закладу освіти постають проблеми, пов'язані з використанням сучасного досвіду провідних фахівців в галузі мистецької педагогіки.

Мета статті – розкрити сутність естетичного виховання як складової частини виховного процесу в хореографічному колективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки зростає увага до проблем теорії і практики естетичного виховання як найважливішого засобу формування ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання, тобто як засобу формування всебічно розвиненої, духовно багаті особистості. Естетичне виховання дітей і підлітків засобами мистецтва завжди було актуальною проблемою. Значення його значно зросло в сучасних умовах розвитку суспільства, коли виховна система багато в чому зруйнована, коли триває девальвація моральних цінностей. Естетичне виховання засобами мистецтва сприяє формуванню ідеалів, морально виховує, формує спрямованість інтересів, розвиває здатність творити за законами краси, породжує високі естетичні й моральні запити, пробуджує потенційні творчі можливості кожної людини.

У процесі естетичного виховання формується і розвивається здатність людини до сприйняття та співпереживання, її естетичні смаки й ідеали, здатність до творчості за законами краси, до створення цінностей у мистецтві та поза ним (у сфері трудової діяльності, побуті, у вчинках і поведінці). Таким чином, естетичному вихованню притаманні дві основні функції:

- формування естетично-ціннісних орієнтацій особистості;
- розвиток естетично-творчих потенцій, які визначають місце естетичного виховання в суспільному житті та зв'язок з іншими видами виховної діяльності.

Естетичне виховання розкриває всі духовні здібності людини, необхідні в різноманітних галузях творчості. Педагоги Л.Артемова та О.Чинаєва зазначають, що естетичне виховання – це :

а) вплив на розвиток особистості всієї навколишньої дійсності, її естетичної значущості для людини;

б) залучення людини до художньої культури;

в) спеціальна система заходів у структурі художнього життя суспільства, спрямованих на поширення знань про мистецтво, на розвиток художньої самодіяльності тощо [1, с.65].

У формуванні естетичної і художньої культури особистості хореографічне мистецтво посідає важливе місце. Хореографічна діяльність для дитини є доповненням і продовженням її реального життя, збагаченого прекрасним. Заняття цим мистецтвом приносять дитині такі відчуття та переживання, яких не можна здобути з будь-яких інших джерел [6, с. 110].

Рівень сформованості естетичної культури виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, смаків, потреб, ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворювальної діяльності в мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах.

Творча особистість – найважливіша мета як усього процесу навчання, так і естетичного виховання. Без формування здатності до естетичної творчості, неможливо вирішити найважливіші завдання всебічного й гармонійного розвитку особистості. Цілком очевидно, що кожен педагог за допомогою естетичного виховання готує дітей до перетворювальної діяльності. Педагог-хореограф повинен сформувати, розвинути і зміцнити в дітей потребу в спілкуванні з мистецтвом, досягти розуміння його мови, прищепити любов до нього.

Виховна робота в художньому колективі – процес складний, багатогранний. Він пов'язаний з реалізацією великої програми організаційно-педагогічних і художньо-виконавських заходів. Кожен напрямок у практиці педагога-керівника має свою внутрішню логіку, свої закономірності і принципи

реалізації. Без їхнього пізнання, критичного аналізу неможлива досить ефективна організація не тільки художньо-творчої, навчальної, навчально-репетиційної діяльності, але й забезпечення педагогічного процесу в цілому.

Одним з основних завдань хореографічних колективів на сучасному етапі розвитку естетичного виховання є створення його системи. Під системою розуміється живий, цілеспрямований, організований і контрольований процес художньо-естетичної освіти, розвитку, виховання дітей, побудований на основі сукупності методологічних принципів, психолого-педагогічного обґрунтування методичних документів, які забезпечують здійснення в нерозривному зв'язку з естетичним вихованням особистості, її моральний і трудовий розвиток.

Основним структурним елементом системи естетичного виховання є особистість, оскільки мета, завдання, специфічні методи естетичного виховання орієнтовані на естетичний і загальний розвиток особистості, збагачення її в педагогічному процесі з урахуванням індивідуальних і психологічних особливостей організації впливу на дітей різного віку.

Найефективніше естетичне виховання й естетичний розвиток дітей здійснюється у процесі художньо-творчої діяльності в позашкільному навчальному закладі, під час якої вони набувають здатності сприймати й оцінювати мистецтво, розуміти його образну мову, отримувати насолоду від спілкування з ним.

Тому творчий колектив є тим осередком, де успішно й ефективно проводиться художньо-естетичне виховання дітей завдяки впровадженню в навчально-виховний процес системи специфічних видів діяльності, зокрема хореографії. В художньому колективі вихованці не просто переймають досвід, а набувають власний у творчій діяльності за участю педагога та інших дітей, складають власне розуміння життєвих цінностей.

Специфіка виховної роботи в аматорському хореографічному колективі обумовлена органічним поєднанням художньо-виконавських, загально-педагогічних і соціальних аспектів в її проведенні та забезпеченні. Зусилля педагога спрямовані на формування в дітей світогляду, на виховання високої

моральної культури, на художній та естетичний розвиток. Ці завдання вирішуються із залученням дітей до художньо-виконавської діяльності, з організацією навчально-творчої роботи. Тому перший рівень виховання дитини в хореографічному колективі – це освіта і навчання виконавця. Другий рівень виховання – це формування дитини як особистості, розвиток громадянських, морально-естетичних якостей, загальної культури.

Кожне заняття, кожен крок в оволодінні дітьми виконавською майстерністю розглядається як поступальна ланка в єдиному процесі виховання. Це полегшує процес виховання в колективі, робить його змістовним й осмисленим. В.О. Сухомлинський зазначав: «Впливати на колектив вихованців – значить надихати його прагненнями, бажаннями. Колективне прагнення – благородна ідейна, моральна єдність. Там, де є колективне прагнення до чогось високого і шляхетного, виникає те велике, непереможна сила виховного впливу колективу на особистість, про яку мріє вдумливий вихователь» [7, с. 49].

Батьки віддають дітей у хореографічні колективи для занять, що зміцнюють здоров'я, розширюють загальний культурний і художній світогляд, що є формою задоволення духовних потреб, засобом розвитку естетичного смаку. Тому ставлення дітей до занять носить індивідуальний і суворо вибіркового характеру. Дитина сприймає, запам'ятовує й виконує те, що її цікавить, приваблює [5, с. 34].

Виховна робота повинна проводитися систематично, тільки тоді вона призведе до позитивних результатів. Складність виховної роботи визначається тим, що рівень культури і виховання дітей є різним. Зосередити їхні інтереси деколи непросто. При цьому педагогу-керівнику доводиться виявляти такт, чуйність, застосовувати індивідуальний підхід до дітей. Він повинен зацікавити дітей, використовуючи в роботі можливості кожної дитини, її перспективи. У хореографічній роботі з дітьми необхідно проявляти симпатію, шанобливий інтерес до їхніх радощів і засмучення, до їхніх складнощів у житті. Інтерес підтримується вивченням нового хореографічного матеріалу (рух, танцювальна

комбінація, танцювальний етюд, номер, підготовка або проведення будь-якого заходу і т.ін.).

Особливе місце в системі естетичного виховання в хореографічному колективі посідає українське народознавство, яке дозволяє ознайомити дітей з духовним надбанням народу: піснею, казкою, образотворчим мистецтвом, фольклором, обрядами, звичаями [4, с. 97]. В основі естетичного виховання в хореографічному колективі лежить формування любові до своєї національної культури, народної творчості, інтересу й розуміння краси навколишнього світу. Ті величезні духовні багатства, що містить український фольклор, звичаї, обряди й нині є традиційним підґрунтям національної культури.

Сучасне прагнення до духовного відродження та гуманізації культури нерозривно пов'язане із зверненням до культурної спадщини й усвідомленням духовних традицій українського народу. Сформуванню національного світогляду дітей у хореографічному колективі допомагає ознайомлення з українською танцювальною культурою різних регіонів.

Український танець завжди посідав провідне місце в репертуарі творчих колективів і був мірилом їхньої популярності та визнання. Це визнання – не відкриття України, це утвердження нашого народу з його самобутньою глибинною культурою, яка у своїх витоках має багато спільного з культурами інших народів. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного колориту.

Танці, що існують в Україні, можна поділити на три основні жанри:

- *Хороводи* – це найдавніший із видів народного танцювального мистецтва майже у всіх народів світу. У хороводі текст відображає зміст танцю, розкриває образну сутність танцівників, характер виконання, а мелодія доповнює зміст твору. Таким чином, хоровод є синтетичним видом народної творчості. У давнину виконання їх було пов'язане з певними обрядами, які входили до традиційних календарних циклів: зустріч весни (веснянки, гаївки, гагілки тощо), відзначення літа (Купала, русалії, Спаса тощо), осінній цикл (збирання врожаю, жайки тощо), зимовий (колядки, щедрівки).

- *Сюжетні танці*, в яких засобами народної хореографії відображаються конкретні явища з навколишнього життя і природи, народного побуту, тема праці, народна героїка тощо. Причому, назва танцю визначається його змістом: «Шевчики», «Лісоруби», «Весна в Карпатах» та ін.

- *Побутові танці* (гопак, козачок, кадрили, гуцулки, коломийки) – відображаються істотні риси характеру українського народу: волелюбність, героїзм, завзяття, винахідливість, дотепність, нестримну веселість тощо [2, с. 42].

Народившись у глибині віків, стверджуючись, розвиваючись, український фольклорний танець увібрав у себе місцеві, локальні, лексичні, структурні композиційні особливості, манеру і форму виконання згідно з місцем побутування.

Починаючи заняття з дітьми, педагог-хореограф, насамперед, повинен прагнути зацікавити дітей, навчити їх любити і розуміти мистецтво танцю, яке розширює сферу їхніх інтересів, збагачує їх новими враженнями. Оволодіння правильними і точними танцювальними навичками, участь у виконанні танців, творче ставлення до створення художнього образу, бесіди педагога з дітьми - все це розвиває естетичне сприйняття, виховує емоційне ставлення до творів мистецтва, навчає правильних суджень у галузі хореографії.

Проаналізувавши накопичений попередниками практичний досвід роботи з дітьми, можна говорити про можливість надання дітям грамотної і систематичної підготовки в хореографічному класі. Оволодівши необхідними знаннями, навичками і вміннями, навчившись розуміти й осмислювати зміст досліджуваного хореографічного матеріалу, виразно його виконувати, діти повному, активніше і свідомо починають ставитися до занять. Внаслідок активного емоційного знайомства з хореографією формується художній смак дітей, вони починають помічати і сприймати прекрасне не тільки в мистецтві, але і в житті.

Так само заняття в хореографічному класі мають велике значення для фізичного розвитку дітей, вони набувають струнку поставу, починають легко,

вільно і граціозно рухатися, позбавляються від таких фізичних недоліків, як сутулість, «клишоногість», зайва вага тощо, поліпшується координація рухів. Діти починають відчувати естетику поведінки в побуті, підтягнутість і ввічливість стають нормою поведінки. Вони стежать за своєю зовнішністю, за чистотою, охайністю, витонченістю свого костюму та зачіски.

Важливо зауважити, що успіх дітей у хореографічному колективі залежить від викладача, який або володіє професійними знаннями і вміло застосовує їх у навчально-тренувальній роботі, або допускає помилки, які негативно впливають на дітей. Викладачам хореографії важливо знати особливості методики роботи з дітьми різного віку, розбиратися у причинах найпоширеніших помилок, що зустрічаються у практиці.

Не можна не сказати про те, що важливою рисою педагога у вихованні активності дітей є вміння аналізувати і враховувати педагогічну ситуацію, шляхи і можливості виправлення допущених помилок. Важливо мати психологічну інтуїцію. Ця здатність педагога-керівника має величезне значення для використання сприятливих ситуацій у виховних цілях, для створення стійкої позитивної атмосфери у класі.

Процес виховання – це система взаємодії педагога й учня, який забезпечує розвиток особистості, формування її ставлення до дійсності. Цей процес передбачає послідовну зміну мети, завдань, змісту, методів, форм, умов, необхідних для розвитку особистості й досягнення визначених позитивних результатів [3, с.121].

Цілісна педагогічна система художньо-естетичної освіти й виховання включає такі складові частини:

- *змістовно-цільова* – цілі (у соціальному й особистісному вимірах), принципи і завдання, зміст навчання і виховання;
- *функціонально-процесуальна* (педагогічні засоби, форми, методи і прийоми, способи взаємодії, педагогічні технології);

– *результативно-оцінна* (критерії оцінювання проміжних і кінцевих результатів навчання, інтегральні показники художньо-естетичної вихованості, гуманістична експертиза педагогічної системи загалом).

Процес хореографічного виховання добре впливає на подолання труднощів у стосунках між хлопчиками і дівчатками. Спільне виконання танців, зокрема парних, участь у масових іграх і забавах навчає доброзичливого та уважного ставленню один до одного, формує риси гуманності, людяності. Емоційно забарвлена музика, різноманітність видів танців зацікавлюють і приваблюють учнів. Практичне оволодіння хореографічними навичками сприяє розвитку творчої активності, фантазії та уяви, здібності до імпровізації.

Таким чином, виховні можливості хореографічного мистецтва визначають його вплив на основні сфери розвитку особистості – світоглядної, морально-етичної, інтелектуальної, емоційно-почуттєвої, комунікативної та ін.

Навчально-виховними завданнями художньо-естетичного виховання засобами хореографії в навчальній діяльності є:

- ознайомлення з елементами культури (історичними, географічними фактами, середовищем, звичаями, традиціями) народів України, світу;
- формування гуманістичних загальнолюдських цінностей, характерних для сучасного громадянина світу;
- формування пізнавального інтересу до мистецтва, зокрема музичного і хореографічного, виховання потреби у сприйманні й інтерпретації музичних творів і хореографічних вистав;
- оздоровлення організму, корекція фізичних вад і психологічних відхилень, розвиток фізичних якостей – сили, рухливості, вимогливості, легкості, спритності та ін., формування краси і виразності рухів та танців;
- розвиток творчих здібностей учнів, мотивації, художньо-образного асоціативного мислення, уяви, фантазії, формування досвіду активної художньо-естетичної діяльності, стимулювання проявів імпровізації;
- виховання рис колективізму, культури, спілкування, усвідомлення своєї індивідуальності; формування позитивних рис характеру –

наполегливості, вимогливості, терпіння, поваги, доброзичливості тощо; формування основ позитивного ставлення до осіб протилежної статі, вмінь спілкування з ними.

За традиційного підходу хореографія розглядалася в системі освіти як заняття з ритмічно-рухової підготовки, оволодіння танцями. В сучасних умовах хореографія має розглядатися з позицій культурологічного підходу, що дає змогу накреслити напрями роботи в цій галузі. По-перше, враховуючи синтетичність хореографічного мистецтва, необхідно визначити зони перетину хореографії з іншими предметами, зокрема й художньо-естетичного циклу. Такий напрям зовнішньої інтеграції дає змогу через хореографічне мистецтво долучатися до різних галузей знань – художньо-естетичних, гуманітарних, технічних тощо і, навпаки, у процесі вивчення цих предметів краще усвідомлювати особливість хореографічного мистецтва. По-друге, специфічність і різноманіття видів і жанрів хореографії дає можливість учням здійснювати внутрішню інтеграцію через діалог танцювальних мов різних народів, жанрів хореографічного мистецтва. Отже, реалізація виховних завдань відбувається через зміст художньо-естетичного виховання виразними засобами хореографії

Висновки. У розв'язанні проблеми всебічного гармонійного розвитку дитини суттєве місце належить питанням, пов'язаним із залученням підростаючого покоління до естетичного досвіду людства, освоєнням і використанням естетичних цінностей, активної художньо-творчої діяльності. Саме тому важливого значення набуває процес естетичного виховання дітей і молоді.

Мистецтво має унікальні можливості впливу на людину, тому художньо-естетичне виховання потрібно розглядати не лише як процес набуття художніх знань і вмінь, а, насамперед, як універсальний засіб особистісного розвитку дітей на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів.

Продуктивність естетичного виховання дітей у хореографічному колективі зумовлена її синтезуючим характером, який об'єднує пластику, музику, ритміку рухів. Використовуючи специфічні засоби мистецтва танцю (жест, міміка, лексика, просторова побудова), зацікавленість дітей, викладачі хореографії мають можливість виховувати душу дитини на засадах гуманізму і творчого підходу до кожної особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артемова Е.С., Чинаева О.П. Некоторые теоретические и практические проблемы эстетического воспитания // Вопросы философии / Артемова Е.С. – 1987.– № 4 – С. 63 – 67.
2. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / Василенко К. – К.: Мистецтво, 1998. – 282 с.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Волкова Н.П. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
4. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання та навчання: навчальний посібник / Лозова В.І.– 2-е вид. – Х.: ОВС, 2004. – 400 с.
5. Пуляева Л.Е. Некоторые аспекты методики работы с детьми в хореографическом коллективе: Учебное пособие / Пуляева Л.Е. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2001. – 80 с.
6. Пуртурова Т.В., Беликова А.Н., Кветная О.В. Учите детей танцевать: Учебное пособие для студентов учреждений среднего профессионального образования / Пуртурова Т.В. – М.: Владос, 2003. – 256 с.
7. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: В 3 т. Т. 3/ Сост. Богданова О.С., Смаль В.З., Сухомлинская А.И. – М.: Педагогика, 1981. – 640 с.

Довідка про автора

ПІБ	Косиченко Вікторія Анатоліївна
Місце роботи	Харківський національний університет імені Г.С. Сковороди
Посада	викладач кафедри хореографії
Домашні адреса	м. Харків, вул. Тимурівців 25-А, кв.95
Адреса електронної пошти	roboda_i_co@mail.ru
Контактні телефони	р.т. (057) 700-35-11 (кафедра хореографії) м.т. 093-938-22-25
Науковий керівник	кандидат мистецтвознавства, доцент Ліманська Ольга Вікторівна